

“OSVIJETLJENO POLJE” KRAJNJEG EFEKTA

Novi stalni postav Memorijalnog muzeja Ivana Gorana Kovačića u Lukovdolu

JOZEFINA DAUTBEGOVIĆ □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

sl.1 Obiteljska kuća Kovačičevih u Lukovdolu

sl.2 Ivan Goran Kovačić, Kupa kod Lukovdola 1935. g.

Budući da je prošlo dovoljno vremenske i svake druge distance u kojoj se mogao istražiti i vrednovati književni, novinarski i politički rad književnika Ivana Gorana Kovačića, bilo je vrijeme da se postavi pitanje može li se prekoračiti ta distanca pogledom unatrag, a da se ni na koji način ne ideologizira, da se ne naruši osnovna definicija zadanog prostora kako bi se novim postavom prikazala uravnotežena slika.

Svojom koncepcijom novog stalnog postava Memorijalnog muzeja Ivana Gorana Kovačića mr. Lucija Benyovsky uz pomoć svojih suradnika pokušala je odgovoriti na ta i slična pitanja.

Malo pažljivijim razgledanjem novog stalnog postava mogu se uočiti tri bitne faze u izradi koncepcije. *Prva* i najteža *faza* je samo definiranje koncepcije. Što se želi prikazati u postavu? Čemu dati prioritet? Što je ono što nosi naslov? Na čemu treba biti težište? Postoji li opasnost da jedna tema odnese prevagu i niz sličnih pitanja, a stalno imati na umu da je prostor sam po sebi zadan i kako su se u njemu neki sadržaji već “sami rasporedili”, jer je to kuća u kojoj je rođen, a iz toga čitava “priča” treba izvirati.

Druga faza: shvatiti neodvojivost fizičkog prostora od značenja kojim je prostor sam po sebi napučen trima odrednicama: riječ *kuća* uz pridodanu riječ *memorijalna* i konačno riječ *muzej*. Kako kuću učiniti muzejem, a pritom ne zanemariti prvotnu ulogu prostora, ili kako muzej učiniti kućom, ne oduzimajući bitne muzeološke postavke?

Tek kada je na te tri preduvjetne i “neuralgične” točke autorica postava Lucija Benyovsky sama sebi odgovorila, mogla je krenuti u izradu postava.

Završna, ali ne manje zahtjevna faza: osmišljavanje funkcije i određivanje položaja *svakom pojedinačnom eksponatu* na način da svaki zasebno bude *vidljiv* i *čitljiv* da nosi značenje, a da u sprezi s ostalima oblikuje priču.

Prije smišljanja i osmišljavanja svega rečenoga, Lucija Benyovsky je prethodno, kao svaki iskusi muzealac, dobro proučila svu raspoloživu građu i dovela je u logičan kontekst, što je najbolje vidljivo iz vrlo iscrpnih kataloških jedinica izložene građe.

U tom istraživačkom postupku koji je prethodio svemu rečenome, očitovala se visoka profesionalnost autoričine koncepcije novog stalnog postava. Njezino inzistiranje na najsitnijim detaljima nije bilo samo sebi svrha. Ona je imala “osvijetljeno polje” krajnjeg efekta. Inzistirala je na proširivanju sadržaja fizičkog predmeta, uz proširivanje metafizičkog prostora u kojemu je fizički predmet smješten, s ciljem dobivanja kompletnije slike i dubljeg doživljaja.

sl.3 Dio novog stalnog postava s uvećanom Goranovom fotografijom u staklenoj vitrini

To možda ne do kraja *osviješteno*, ali svakako do kraja ispoštovano *načelo žive slike* dosljedno je provela od prvog do zadnjeg prizora, u kojemu ni jedan izloženi eksponat nije mrtav predmet.

Izdvajam nasumice detalje po sjećanju, recimo: fotografija na kojoj je Ivan Goran Kovačić u čamcu na Kupi s prijateljem, koja je također i na naslovnici kataloga.

Ova je fotografija ukomponirana u novu fotografiju sa širokom vizurom rijeke Kupe s obalama. Ugrađivši sliku u sliku, upotpunila je sadržaj, dovršila pejzaž, pokrenula kretanje (u vremenu i prostoru) koje je bilo zaustavljeno objektivom.

Druga oživljena slika: fotografija I. G. Kovačića u prirodnoj veličini na kojoj je prikazan kao putnik koji je tek doputovao i spustio kofer pred kućna vrata ili, možemo gledati i drukčije - Goran koji (opet) odlazi u nepoznato pa je spustio kofer samo dok pozdravi ukućane.

Fotografija je u staklu, a svjetlo s prozora (iza leđa) daje joj treću dimenziju i oživljava ne samo tu vitrinu u staklu, koja je zapravo slabo vidljiva, kao što i treba biti, nego sadržaju daje i nadznačenje. Dojam je uvjerljiv, a slika upečatljiva.

Treća oživljena slika: Igra sjene na zidu. Goranova sjena "*uhvaćena*" je u trenutku dok nagnut za radnim stolom slaže svoje rukopise. Vrlo uspjele varka, na koju odmah pristajemo jer nosi dobar dio atmosfere u njegovoj radnoj sobi. Uključivanjem stvarnih dokumenata, razglednica i pisama njegova oca koji su dostupni s obje strane, tj. čitljivi i vidljivi obostrano, postiže uvjerljivost i fizički kontakt. Muzeološki vrlo opravdano, "umjetnički dojam" - visoka ocjena. S tako malo materijala koliko je skupio jedan kratak život, autorica postava napravila je uvjerljiv, dokumentiran život.

Dvije odvojene slike njegovih roditelja koje vise na zidu i potkrepljuju privid o *stvarnosti* tog prostora, te sobe u kojoj je njihova bračna postelja namještena kao da su poslije jutarnjeg spremanja izišli na dvorište, svatko svojim poslom, a zrak u sobi ostao krcat njihovim noćnim dahom.

Ili, soba u kojoj je prikazan Goranov put u partizanima i stvaralaštvo u tom periodu.

Ledena atmosfera postignuta je vrlo uspješnim kaširanim fotografijama gdje su od poda do stropa opetovane nečije stope u snijegu, a mogućnost asocijacija je mnogostruka. Prva asocijacija koja se nameće jest iz pjesme *Moj grob*, čiji tekst ide kao zvučna kulisa ... *nitko nek ne dođe do prijatelj drag i on kada ode nek poravna trag...* u interpretaciji Arseno Dedića.

Na fotografijama trag nije poravnat, prijatelj je još tu, doduše, nevidljiv oku posjetitelja, ali tu su njegove stope u snijegu.

Onda fotografije koje prikazuju kako Goran grupi partizana čita svoje pjesme, sjedeći ispijen i umoran na zubatom suncu negdje visoko u "planini mrkoj". Možda i zbog dramatike kojom je ispunjena, čini se posebnom upravo zato što taj dramatski naboj nije agresivan.

Soba nije doslovan prikaz Goranove izvrsne poeme *Jama*, nego je realizirana vrlo promišljeno, slojevito, s puno nedorečenih značenja i s posjetitelju namjerno ostavljenom mogućnošću vlastitih asocijacija. "Planinu mrku" dočaravaju fotografije velikih dimenzija na kojima su visoki borovi puni snijega, sleđen prizor, zima od koje i drveću srce puca.

Na te fotografije veličine zida "ugrađene" su manje, dokumentarne, iz stvarnog života I. G. Kovačića, u planini, s partizanima, s Vladimirom Nazorom, s istom

sl.4 Povijest i privredni razvoj Lukovdola,
dio novog stalnog postava

atmosferom kao na podlozi kojom u gornjem dijelu dominiraju krošnje borove pune snijega, a u donjem duboke stope u snijegu nekoga tko još nije "poravnao trag".

Sadržaj osnovne fotografije prelazi granice postojećeg okvira i prelijeva se u fotografiju s proširenim značenjem. Kompozicija savršena, atmosfera sledena, poruka čitljiva i cjelovita.

Potrebno je istaknuti visoku kvalitetu i ljepotu fotografija koje su snimljene naknadno, za potrebe ove izložbe, a za koje je isključivo zaslužan fotograf Hrvatskog povijesnog muzeja, Igor Brzoja.

Kako čitatelj ne bi pomislio da se sav novi stalni postav sastoji od fotografija, potrebno je možda pojednostaviti prikaz i podijeliti ga *po sobama*.

Prva soba u interpretaciji Lucije Benyovsky je namještena kao roditeljska; krevet, ormar stol, dijelovi pokućstva, na zidu uramljene povećane fotografije Goranovih roditelja (usput simbolizira rađanje i djetinjstvo). Spram prozora spominjana staklena vitrina sa slikom Gorana u naravnoj veličini.

Druga soba prikazuje Goranov književni i novinarski život (pisači stol, pisači stroj, Goranov radio aparat, pisači pribor, knjige, časopisi, novine, s Goranovom sjenom na zidu).

Treća soba je prikaz boravka u partizanima s posebno naznačenim prizorima iz Goranove poeme *Jama*. Najmanja soba, u kojoj je s lijeve strane kao dio atmosfere uklopljen komad *Jame*, zaobljeni crni pano, ne dulji od 1,5 metra na kojemu su fotografije ilustracija Goranove poeme *Jama* koje je radio Edo Murtić. Naznačeno, ne prenatraglašeno, ali dovoljno da se shvati dubina, težina i sudbina pjesnika.

Što je još neobično? Pri odlasku ne nosimo snijeg na stopama ni užasan mrak jame ni krikove preklanih u taj jami, nego taktove tihe muzike iz opere *Karmen*. Tko ovo bude čitao ili išao pogledati novi postav može pomisliti kako je to neka pogreška i kako se ne uklapa u postav i ambijent, ali kažu kako se s Goranova radija često čula takva vrsta glazbe.

Kompozicija samog postava je čista, glatka, no bez obzira na tu preglednost nije jednoslojna jer je L. Benyovsky u samoj koncepciji uspješno ostvarila duhovnu perspektivu, uspjela je kroz pjesničko djelo uspostaviti vezu s njegovom vlastitom pjesničkom osobom. Ne može se govoriti o modernom postavu, bez obzira na to što ta riječ trenutno podrazumijeva. *Moderno* je promjenjiva kategorija jer u njemu istovremeno *stanuje prolaznost*. Moderno je utoliko što je L. Benyovsky uključila dodatna pomagala (glas, muziku, sliku u prozirnog okviru), no i bez tih elemenata postav bi sasvim dobro funkcionirao jednostavno zato:

- što je razložen
- što ima priču
- što priča ima kronologiju potkrijepljenu predmetima (koji opet imaju svoju priču povijest).

Na prvi pogled klasičan postav, ali...

Soba - iznenađenje (u svakom pogledu) je prikaz Goranove poeme *Jama*.

Lucija Benyovsky je prva uradila nešto čega još nema u hrvatskim muzejskim postavima:

pokazala je kako se kroz muzejski postav može prikazati književno djelo koje je samo po sebi duhovna kategorija - fikcija, i zorno ga "opredmetila", "muzeali-

zirala", a nije mu oduzela ništa od poetičnosti. Insceniranjem je uspjela, kao na pozornici, pripremiti ambijent i stvoriti atmosferu za tekst poeme koji se "emitira" u glavama posjetitelja. Tekst poeme *Jama* i tekst pjesme *Moj grob*, nije iznevjeren ni u jednom elementu. U vrlo sretnom spoju arhitektonskog rješenja prostornih cjelina s jedne strane i visokih muzeoloških zahtjeva Lucija Benyovsky i njezina mlada suradnica, arhitektica Nikolina Jelavić Mitrović, upotrijebivši iskustvo i imaginaciju, vrlo su profesionalno odgovorile na taj izazov. Mislim kako je to najveća kvaliteta ovog postava. Bez ikakve pretenzije da napravi legendu, prikazala je život Gorana mještanima, njegov novinarski i književni život i njegov život u partizanima. Kompleksno, no ne jednostrano, ništa ne nosi prevagu nad nečim. Imam jednu manju primjedbku: ne bih tako uredno i pedantno poredala one rukopise iznad Goranova radnog stola, taj sitan detalj, recimo, nije uvjerljiv jer ni kod kojeg pisca u stvarnosti nije takav red. No...

Neke se stvari vide jasnije iz vremenskog odmaka, recimo strop sobe u kojoj je prikaz *Jame*. Mislim kako bi trebao biti usklađen s bojom panoa, a u toj sobi bi trebalo također promijeniti osvjetljenje. (Nikako gola žarulja u prvom planu.) Dakle, primjedbe nisu nipošto navedene kako bi se pokvario cjelovit i odličan dojam, nego samo kao sugestija za detalje koji se nisu stigli doraditi.

Četvrta soba: prikaz Lukovdola, privredni razvoj, društveni i kulturni život. Goran i njegov kraj, njegov Lukovdol. Sretan izbor prostorije, i promišljen dakako, jer je to zapravo veranda sa zatvorenim prozorima kroz koje se uživo vidi Lukovdol. Dakle, autorica tu nije ništa intervenirala. Prizor kroz prozor je sasvim stvaran. Možda sam ga vidjela u najljepšem svjetlu, prepun kosih sunčevih zraka kasnog ljeta, u punom svjetlu i sjaju dok se vani (što se

sl.5 Dio postava u kojemu se pogledom kroz prozore na verandi dopunjuje stalni postav

sl.6 Soba s prikazom Goranovog puta u partizanima

kroz prozor ne vidi, ako se ne zagleda) kotrljaju dozreli orasi, jabuka miriše zadnjim mirisom ljeta, ljulja miholjska paučina između stabala, a u sobi predmeti i fotografije onog dijela Lukovdola koji je oku ostao nevidljiv s prozora verande, pomaknut samo vremenski unatrag, povijest mjesta, sa starom crkvom, pilanom u punom pogonu, i svime onime što je za života okruživalo pjesnika.

I na kraju: duž čitavog hodnika, zeleni zid koji nas uvodi u *Goranovo proljeće*, tradicionalnu manifestaciju na prvi dan proljeća. Na zidu su ispisana imena svih dobitnika Goranova vijenca. Na samom izlazu je sučelice posjetitelju fotografija starog stabla iz kojeg rastu zelene mladice, šiklja novi život.

Mislim da je izvučen maksimum iz raspoložive građe, maksimum iz raspoloživa prostora i, što nije zanemarivo, maksimum od minimuma raspoloživih sredstava. Sretan spoj energije mlade arhitektice i iskusne muzealke. Dok u drugim zemljama postoje muzeji književnosti, mnoge memorijalne kuće zaslužnih pisaca, ovo je u Hrvatskoj (ako izuzmemo kuću Miroslava Krležu) prvi primjer uspješnog i opravdanog cjelovitog prikaza piščeva života i rada, sretan spoj kuće i muzeja. Prema mojim saznanjima i u Brseču se planiralo nešto slično, a opet različito po funkciji u kući Eugena Kumičića, gdje je u prizemlju, makar po riječima tadašnjega gradonačelnika, bila planirana galerija, u srednjoj etaži pokušaj rekonstrukcije spomen-sobe, svojevrsnog muzejskog prikaza književnog života E. Kumičića, a na mansardi mali apartman za pisca koji bi o trošku općine boravio jedno vrijeme u njemu i nadahnut mjestom i krajolikom pisao, a rukopis bi ostavljao općini koja bi se pobrinula za njegovo objavljivanje. Sve je to bilo lijepo zamišljeno, a je li i kada bi moglo biti i hoće li uopće biti ostvareno, na žalost, o tome nemam informacija.

I na kraju, kao sugestija i prijedlog za razmišljanje.

Bi li se u Lukovdolu mogla organizirati mala kolonija pisaca koja bi mjestu dodala još jedan kulturni sadržaj, još jednu dimenziju i turističku zanimljivost? Mogla bi se turistička zajednica, s Ministarstvom kulture, općinom ili Primorsko-goranskom županijom dogovoriti o tome kako se Goranovo proljeće ne bi svelo samo na dodjelu nagrade.

sl.7 Dio atmosfere s prizorima iz Goranove poeme *Jama*

sl.8 Lucija Benyovska govori na svečanom otvorenju novog stalnog postava, 11. srpnja 2003., Lukovdol

Fototeka Hrvatskog povijesnog muzeja, Zagreb; snimio: Igor Brzoja

Poslije ove poduže digresije još nekoliko riječi o novom postavu koji prati lijepo oblikovan i sadržajan katalog na 63 stranice, podijeljen u tri cjeline. U prvoj cjelini *Goranov zavičaj* autorica piše o zemljopisnim i povijesnim značajkama Gorskoga kotara. U drugoj cjelini pod nazivom *Goranov život i rad*, Lucija Benyovska govori o obitelji Kovačić, Goranovu književnom, novinarskom i političkom radu prateći njegov život sve do tragične pogibije u Foči, ljeta 1943. Na kraju je i katalog izložaka sa 162 vrlo iscrpne kataloške jedinice, koji je također priredila Lucija Benyovska.

Katalog krasi i vrlo kvalitetne fotografije Igora Brzoje, a završava sažetkom na engleskom jeziku.

Iako je glavnu poslova sama domislila i uradila, Lucija Benyovska je nesebično istaknula i velik udio koji su imali njezini najbliži suradnici i kolege, bez kojih novi postav vjerojatno ne bi djelovao kao cjelina i koji su joj pomogli da se književnik Ivan Goran Kovačić makar samo duhovno, konačno smjesti kao u svojoj kući.

"THE LIGHTED FIELD" OF THE FINAL EFFECT

The new permanent exhibition at the Ivan Goran Kovačić Memorial Museum in Lukovdol tries to answer the question whether it is possible to provide a contemporary appraisal of the literary and journalistic work of Ivan Goran Kovačić, as well as his joining the Partisan movement in World War II while at the same time presenting the exhibition in such a way that it is without any ideological implications apart from those that relate to museological and artistic considerations.

Through her concept of the new permanent exhibition of the Ivan Goran Kovačić Memorial Museum, Lucija Benyovska has tried to answer, together with her associates, these and similar questions. An attentive look at the new permanent exhibition reveals three essential stages in the elaboration of the concept.

The first and most difficult stage is the defining of the concept as such. What is the exhibition supposed to present? What should be given a priority? What does the title imply? What should be stressed? Is there a danger that one theme might dominate the others? These are only some of the questions that arise, but one should always keep in mind that the space is itself given and that some features are already given, since the house is Kovačić's birthplace, and this is a fact from which the entire "story" should develop.

The second stage is to recognise the inseparable nature of the physical space from the meaning that the space is given due to three qualifiers: the word *house* along with the words *memorial* and *museum*. How can we make a house a museum without neglecting the primary role of the space, or, how to make a museum a house without depriving it of its essential museological precepts?

The final, but no less demanding stage is the elaboration of the function and determining the position of *each individual exhibited object* in such a way that every one of them be *visible* and *legible*, for each of them to carry meaning and yet, in conjunction with the others, to give form to a story.

Lucija Benyovska is the first person to achieve something that has never been present in Croatian museum exhibitions: she has created a scene design for a literary work as well as museological display of that work.

She has shown that a museum display can present a literary work that is in itself a spiritual category - a fiction - by vividly providing it with a "physical form", a "museological form", without depriving it in any way of its poetic nature. As in a theatre, she has succeeded in preparing an environment and creating an atmosphere for the text of the poem that is "broadcast" in the minds of the visitors. In a truly fortunate coupling of the architectural solution for the individual spaces on the one hand, and the high museological demands on the other, Lucija Benyovska and her young associate architect Nikolina Jelavić Mitrović have met this challenge very professionally through the use of experience and imagination.